

INDEX LECTIONUM

IN

LITERARUM UNIVERSITATE TURICENSI

INDE

A DIE XVI. MENSIS APRILIS

USQUE

AD DIEM XVIII. MENSIS AUGUSTI MDCCCLX

HABENDARUM.

INEST

EMENDATIONUM IN EURIPIDIS IPHIGENIAM TAURICAM

PARS I.

TURICI,

EX OFFICINA ZÜRCHERI ET FURRERI

1860.

Homericarum dissertationum seriem iterum ut interrumperem, duae causae fuerunt quamquam natura dispares mihi certe gravissimae. Etenim ante hos tres menses absoluta Iliadis parvae editione cum jam opus de singulis ejus carminibus susceptum ad finem deducere pararem, quam vere illud ab homine Latino nescio quo dictum sit, quod jam puero mihi arrisit, variationem delectare, non sine aegritudine expertus sum. Ipsa enim carmina postquam qualicunque successu diuturna certe indefessaque diligentia restitui, tantum me subito exantlati laboris cum gaudio taedium invasit, ut jam, quas in restituendis illis secutus essem rationes, eodem confestim tempore uneque tenore persequi nec vellem nec possem. Lubentissime igitur aliam, quae immiaebat, amplexus sum necessitatem. Nam cum nomen solvendum esset, quod jam diu honestissimo bibliopolae dedissem, pertinens illud ad Euripidearum quarumdam tragoediarum editionem scholarum in usum adornandam, ex iis inprimis Tauricam Iphigeniam tam male habitam graviterque corruptam inveneram, ut haud paucis locis aliter atque adhuc factum esset statuendum mihi videretur. Harum igitur sententiarum argumenta accuratius exponere ut ab editionum illarum consilio alienum ita his Academicis libellis maxime accommodatum esse cum nemo futurus sit quin concedat, veniam me impetraturum confido, si sepositis paulisper Iliadis carminibus, quae jam ipsa per se suos sibi conciliatura esse spero fautores, ad fabulam illam Euripideam Goethii aemulatione nobis commendatissimam secesserim.

Sed eam fabulam hac non minus fortuna quam sua ipsius praestantia insignem quo magis admiramur, eo impensius dolemus pertinere eandem ad alteram dramatum Euripideorum classem, quorum verba ex paucissimis tantum iisque pessimis codicibus ad nostram aetatem propagata sunt. De ea conditione ut hodie recte judicare possimus, accurata factam esse Adolphi Kirchhoffii opera inter omnes constat, cujus utilissima editio, cum multas imaginationis nebulas textu Euripideo superfusas discusserit, novam sane exercendae in eum crisi lucem praebuit, quod beneficium ibi quoque, ubi

incertam esse atque subobscuram eam lucem jam clare perspicere licet, viro meritissimo acceptum referimus haud inscii, quantopere vel adversissimi casus vera scientia praestare soleat vanae faustorum fatorum persuasioni. Nititur igitur Iphigenia Taurica, qualem hodie legimus, duorum codicum saeculo XIV. scriptorum sublesta fide, quorum primum Palatinum inter Vaticanos n. 287 a Kirchhoffio littera *B* designatum expressit Aldus, alterum Florentinum plutei XXXII n. 2 ab eodem littera *C* insignitum dolendum est quod nondum satis accurate collatum habemus, cui incommodo cum Kirchhoffius se succurrisse apographorum quinque (trium Parisinorum, unius Florentini, unius Marciani) ope in praefat. p. x. declaraverit, quem ea medela habuerit successum, eo minus certo ubique sciri potest, quoniam ne unum quidem horum apographorum ea, quam jure hodie desideramus, diligentia collatum esse patet. Quamquam multum adjumenti ex codice *C* denuo religioseque excusso ad Iphigeniam emendandam accessurum esse merito dubitare licet.

Eo plus laboris viri docti interque eos critici omnium praestantissimi in restituendo carmine tam male habito posuerunt. Nam ut taceam de his, qui omnes poetae fabulas conjunctim ediderunt, — ex quibus praeter Fixium Parisinorum codicum «denuo inspectorem» singulari cum laude nominandus est Augustus Nauckius criticorum Euripideorum, qui nunc quidem vivunt, facile princeps, — post Marklandum editorem atque Elmsleium ejusdem censorem Anglos in Germania duumviri exstiterunt doctissimi et sagacissimi Augustus Seidlerus a. 1813 et Godofredus Hermannus a. 1833, qui perpetuae constantisque emendationis primi egregiique auctores fuerunt. Hermanni vero liber meum quidem animum eo magis insuper capit retinetque, quod eum ex vivo artificis magistri ore prodeuntem audire memini praesenti etiamnunc post tot annos scholarum illarum recordatione, quas vir summus per hiemem a. MDCCCXXXII—XXXIII. de illa fabula habuit. Quibus scholis mihi, qui eo ipso semestri septemdecim annorum adolescentulus universitatem adieram, ad studia philologica strenue riteque exercenda primum et viam monstratam et animum excitatum esse data Academici libelli occasione grate pieque confiteri juvat. Sed illorum duumvirorum opes suo more scholarum in usum haud absurde contulit a. 1844 Augustus Witzschel, olim commilito familiaritate satis intima mecum conjunctus, sed post annum illum quadragesimum nonum mihi quidem

ἄϊστος ἄπυστος, scilicet unus ex silentiariis illis Saxonibus, quos nuper in praefatione Nonno praemissa p. XI sq. jocandi gratia notavi. Postea eodem anno 1851 duae prodierunt Iphigeniae Tauricae editiones, Londini simul Helenam atque Ionem complexa Caroli Badhami, qui cum haud paucos locos aut feliciter emendaverit aut sagaciter temptaverit, ipsum ejus librum in manus meas non pervenisse poenitet, altera F. G. Schoenii, cujus defuncti in locum jam succedere paro, collectionis Weidmannianae scholarum commodis destinatae haud ultima pars. Tum sequente anno J. A. Hartungus poëtarum Graecorum ingeniosus desultor Euripidem suum ad nostram fabulam deduxit, quam tractavit quemadmodum omnia tractare solet, quippe cujus libelli nec sine taedio legi nec sine damno negligi possint. Postremo editorum agmen clausit Reinholdus Klotz praeceptor et ipse olim meus bene meritus, qui anno superiore et hanc et Aulidensem Iphigeniam Gothanae collectioni adjecit. Is et totam fabulam perpetuo commentario accurate illustravit et crisin sobrie circumspectoque factitavit a nimia illa codicum superstitione, qua olim haud raro transversus actus est, nunc quidem satis alienus.

Singulos fabulae nostrae locos tractaverunt nuper primum Joannes Kvíčala in Academiae Viennensis actis a. 1859, qui cum et priorum multa commenta diligentissime excussit et nova ipse cum explicandi tum emendandi conamina haud pauca protulit, accuratius interdum quam acutius re gesta in illis redarguendis fere felicior quam in his inveniendis exstitit, deinde Rudolphus Rauchensteinius, vir meritissima jam rude donatus mihique per undecim annos conjunctissimus, in libello gratulatorio die VI. mensis Septembris superioris anni universitati Basileensi oblato, qui ipso Kvíčala in examen vocato strenuam epicrisin exercuit et aliquot locos probabiliter tractavit.

Post tot tantosque viros in ipsis his dissertationibus editionis meae comitibus quid ego consilii secutus sim, jam breviter proloquar. Omissis omnibus locis, in quibus ab uno alterove meorum antecessorum verum jam perspectum esset, eos tantum prolixiori huic reliqui tractationi, in quibus novi aliquid idque haud improbabile invenisse mihi videbar. «Periculosae» sane «plenum opus aleae», quippe quod, si novae ejus res fatali quodam casu omnes malae esse reperiantur, justam legentium indignationem ne eo quidem blandimento mitigare poterit, quod altera habet Lessingiani illius judicii pars, quo libro cuidam mediocri multa et nova et bona inesse

sed nec nova bona nec bona nova esse lepide ille pronuntiavit. Juvat tamen hoc, quod saepius jam varieque obsecundantibus fatis secutus sum

— *ἀνεῤῥίφθω ὁ κύβος* —,

nunc quoque bono animo repetere non stolida certae fortunae spe elatum sed ad meliora per ipsam meam cladem aliorumque successum accipienda pronum et paratum. Quippe vulneribus carere ignavis tantum licuit atque otiosis; strenuum vero et militem et criticum decet non solum victoriis delectari sed etiam cicatricibus!

Merito offenderunt interpretes statim v. 15, qui in libris hoc modo legitur:

δεινῆς τ' ἀπλοίας πνευμάτων τ' οὐ τυγχάνων
εἰς ἔμπυρ' ἦλθε.

Nam nec particulae copulativae hic ferri possunt et genitivi *δεινῆς ἀπλοίας* unde apti sint, difficile est dictu. Quos genitivos qui critici ex *τυγχάνων* sine *οὐ* assumendo pendere putaverunt, Seidlerus atque Matthiaeus, intolerabilem scabritiem poëtae obtruderunt, quae reposita bis particula *δέ*, quam Seidlerus jure quidem suo intulit, quamquam a barbarie certe vindicatur, nihilo tamen tolerabilior redditur. Nec magis ea ratio ferri potest, qua Schoenius Fixium secutus primo *τ'* in *δ'* mutato altero deleto *δεινῆς ἀπλοίας* ut genitivos causales cum sequentibus *εἰς ἔμπυρ' ἦλθε* conjungendos putavit. Una restat via, ut in verbis hoc ipso modo scriptis

δεινῆς δ' ἀπλοίας πνευμάτων οὐ τυγχάνων

cum Schaefero ex Homerico illo *E* 523 *νηνεμίης* genitivos illos pro temporis genitivis habeamus, quales passim sane inveniuntur, ut *αἰθρίας* Arist. nub. 371, *αἰθρίας τε καὶ νηνεμίας* Arist. meteor. I. 10, 4, *εὐδίας* ibid. 6, *γαλήνης* Plutarch. de cohib. ira 11 (p. 460 c). Magnum tamen scrupulum movet epitheton *δεινῆς* et per se insolenter additum ejusmodi genitivo et hic quidem ut *ἀπλοίας* causam ventos designans, quales sunt apud Aeschylum in Agam. 185 sqq. *πνοαὶ ἀπὸ Στρυμόνος μολοῦσαι κακόσχολοι νήστιδες δύσορμοι, βροτῶν ἄλαι, νεῶν τε καὶ πεισμάτων ἀφειδεῖς*, non malaciam, quam solam indicari posse locutione *πνευμάτων οὐ τυγχάνων* haud facile quisquam infitias ibit. Hanc ipsam vero causam hic illaturus et Reiskius jam olim scripsit *δεινῇ δ' ἀπνοίᾳ πνευμάτων ἐντυγχάνων* vel *συντυγχάνων*, et ejus ignarus, ut videtur, postea Hermannus

δεινῆς ἀπνοίας πνευμάτων δὲ τυγχάνων.

provocans hic simul ad Sophoclis Electram 563 sq.

ἐροῦ δὲ τὴν κυναγὸν Ἄρτεμιν, τίνος
ποινῆς τὰ πολλὰ πνεύματ' ἔσχ' ἐν Αὐλίδι.

Sed Hermanni quidem conjectura etiam a particulae δὲ positura minus commendabilis est, utrique vero constans repugnat fama de Diana ventorum non omnium tranquillitatem sed adversorum furorem immittente, quam famam praeter alios etiam Euripidem hic quoque secutum esse locus similis indicat in Iphig. Aul. 88 *ἥμεσθ' ἀπλοίᾳ χρώμενοι*, qui simul suadere videtur, ne pro hac ipsa voce ignotam alioquin quamquam probe formatam substituamus *ἀπνοίας*.

Itaque alia conjectura circumspicienda est. Nec ei negotio defuerunt novissimi interpretes, quorum unus Kirchhoffius *δεινὴ δ' ἄπλοι' ἦν· πνευμάτων δ' οὐ τυγχάνων*, alter Nauckius *δεθεὶς δ' ἀπλοίᾳ, πνευμάτων τ' οὐ τυγχάνων* proposuit. Et illud quidem quamobrem minus placeat, supra jam indicavi; hoc vero haud scio an Homerico illo δ 380

ὅς τίς μ' ἀθανάτων πεδάᾳ καὶ ἔδησε κελεύθου

non satis defendatur. Videtur autem rem accuratius examinanti vulnus et altius resedisse nec nimis tamen difficile ad sanandum esse. Etenim cum reputamus et adjectivum *δεινός* fere ipsis desaevientibus dari procellis, ut infra v. 1394 *δεινὸς γὰρ ἐλθὼν ἄνεμος*, Soph. Aj. 675 *δεινῶν* (sive *δεινὸν*) *ἄημα πνευμάτων*, et cum illo *ἀπλοίᾳ χρώμενοι*, quod de eadem re alibi dixit Euripides, egregie convenire, si hic *ἀπλοίας* genitivus a verbo *τυγχάνειν* aptus sit, haud improbabiliter statuemus mutilatum versum imperiteque expletum esse, qui ab Euripide olim sic scriptus fuerit:

τυχὼν δ' ἀπλοίας πνευμάτων δεινῶν βίᾳ.

Cfr. Cycl. 109: *ἀνέμων θύελλαι δεῦρό μ' ἥρπασαν βίᾳ.*

Multo intricatiores etiam sunt qui leguntur versus 34—41:

ναοῖσι δ' ἐν τοῖσδ' ἱερίαν τίθησί με,
ὅθεν νόμοισι, τοῖσιν ἥδεται θεὰ
Ἄρτεμις ἑορτῆς, τοὔνομ' ἧς καλὸν μόνον,
τὰ δ' ἄλλα σιγῶ, τὴν θεὸν φοβουμένη.
θύω γὰρ ὄντος τοῦ νόμου καὶ πρὶν πόλει,
ὃς ἂν κατέλθῃ τήνδε γῆν Ἕλλην ἀνήρ·

κατάρχομαι μέν, σφάγια δ' ἄλλοισιν μέλει
ἄρρητ' ἔσωθεν τῶνδ' ἀνακτόρων θεᾶς.

Ac primum quidem omni sensu caret ἑορτῆς, sive genitivum spectas, quem nemo hodie aut ex νόμοισι aptum hac in sede poni potuisse putaverit aut quomodo Klotzius per «die illo festo» vertere potuerit perspiciat, sive ipsam rem, cum non de Dianae festis certa die celebrandis sed de advenis Graecis sine mora, ubi primum comprehensi sunt, quovis tempore immolandis sermo sit. Deinde quid est, quod plerique huic festo, quod plane ignoratur, sequentia adplicuerunt τοὔνομ' ἧς καλὸν μόνον? Quid tandem est speciosi nominis huic festo cetera nefando? Ταυροπόλια nomen si fuisse cum Hermanno ex v. 1454 sqq. concludimus, ne hic quidem nos docebit locus, quidnam pulchri aut in Tauris insit aut in Orestis περιπολήσει. Quare alii, ut Hartungus, ἧς ad ipsam Dianam retulerunt, quippe quae καλή sive potius καλλίστη dici soleat. Qua interpretatione summam piissimae sacerdoti adversus deam servatricem imponi impietatem recte monuit Rauchensteinius, quae impietas quam longe absit ab hujus Euripideae Iphigeniae animo, optime ex v. 380—391 apparet, quibus versibus cruentum illum morem non deae voluntate sed hominum pravitate institutum esse ratiocinando invenit. Quid tamen vice versa Rauchensteinii obstet explicationi in ipso ἑορτῆς nomine significationem laetae rei inesse putantis, ex iis, quae supra monui, apparet: festum omnino hic nullum est.

Levius est nec tamen nullius momenti, quod aposiopesin habemus et satis violentam praesertim in tranquilla prologi narratione et propterea etiam miram, quod verbum ad complendam orationem ὅθεν νόμοισι, τοῖσιν ἥδεται θεά necessarium θύω non commutatur cum alio — quae fere est aposiopeseos sive anacoluthiae ratio —, sed idem sequentis membri initio per particulam γάρ infertur. Est hoc eo suspiciosius, quod, cum nec hoc verbo res aut vere designetur aut pie mitigetur, ad illud corrigendum statim ἀσυνδέτως adjiciatur κατάρχομαι μέν, σφάγια δ' ἄλλοισιν μέλει. Itaque novissimi critici codicis B scripturam θῦ (sed υ mutato in ει a pr. m.) secuti — nec num θύω in C diserte legatur, certo scimus! — duplici modo sanare locum studuerunt: Kirchhoffius quidem θείου reposuit, quo recte exploso certatim Kvíčala Klotzius Rauchensteinius θύειν commendaverunt, infinitivo, si quid sentio, cum molesta gravitate praemisso.

Sed hic certe emendandi periculum fecerunt. In antecedentibus vero

nomo ejusmodi quid ausus est praeter Seidlerum, qui cum Reiskio et Marklando dedit:

ὅ θ' ἐν νόμοισι, τοῖσιν ἥδεται θεά
Ἄρτεμις, ἑορτή, τοὔνομ' ἧς καλὸν μόνον·

quod jure ceteri repudiavorunt. Ex his laudandi sunt Kirchhoffius et Nauckius certe propterea, quod laborare v. 35 sq. monuerunt. Ille autem quod addit, «versus nisi gravi corruptela affectus sit, ante eum nonnulla excidisse necessario statuendum esse», habemus quidem in Euripide cum alibi tum in hac ipsa fabula apertissimas lacunas, nec a crisi iis detegendis intenta me alienum esse constat, hic vero quominus aliquid excidisse statuatur, prohibet lex huic rationi jam alibi a me praescripta, qua nusquam de omissa sive voce sive sententia cogitandum esse monui, nisi ubi certe qualis ea fuerit probabiliter indicari omninoque membrorum male cohaerentium hians commissura ostendi possit. Vellem docuisset Kirchhoffius, qualia excidere potuerint ante versum 35, ut is qualis hodie legitur recte se habeat!

Mihi quidem prorsus contraria est sententia, ut locum non defectu sed interpolatione laborare putem. Quem si Euripides hoc modo scripsit:

ὅθεν νόμοισι, τοῖσιν ἥδεται θεά,
— τὰ δ' ἄλλα σιγῶ τὴν θεὸν φοβουμένη, -
ὃς ἂν κατέλθῃ τήνδε γῆν Ἕλλην ἀνήρ,
κατάρχομαι μέν, σφάγια δ' ἄλλοισιν μέλει
ἄρρητ' ἔσωθεν τῶνδ' ἀνακτόρων θεᾶς.

nec quidquam ad sententiae integritatem desideratur et tamen, quo modo interpolandi consilium ortum sit, perspici poterit. Etenim Iphigenia barbarum, quem abominatur, ritum commemoratura cum tamen, quominus aperte odium suum profiteatur, deae reverentia retineatur, satis habet eum ritum ut deae acceptum indicare ceteris, quae de eo dicenda essent, addita causa diserte repressis, plane ut consimili illo Aeschyli loco custos, postquam ut reducem dominum data dextra salutare sibi liceat optavit, idem prodit sed alia de causa conceptum consilium his: *τὰ δ' ἄλλα σιγῶ· βοῦς ἐπὶ γλώσσῃ μέγας βέβηκεν.* Utroque loco eandem locutionem habere, quibus opponatur, patet. Aliter vero visum interpolatori, qui cum v. 35 ita, ut in libris legitur,

ὅθεν νόμοισι τοῖσιδ' ἥδεται θεά,

scriptum invenisset, necessario et demonstratum ritum diserte explicandum censere et sequentibus *τὰ δ' ἄλλα σιγῶ* quae opponeretur notionem

desiderare debebat. Itaque et infra versum satis insulsum intrusit, et hic ineptiorem etiam, memor tamen ὄνομα sane haud raro ut vanum cujusdam aut personae aut rei speciem cum ejusdem vita et veritate componi nihil promptius habuit quam hoc ipsum nomen, quod fortasse ex ipsa hac fabula v. 504:

τὸ σῶμα θύσεις τοὐμόν, οὐχὶ τοὔνομα.

commode succurrebat, contrario modo in Orest. 390 variatum. Propius tamen etiam accedit Phoen. 553: τί δ' ἔστι τὸ πλέον; ὄνομ' ἔχει μόνον et fragm. Antiphanis apud Athen. XIII, p. 571 *f* (Meinek. 3, 124) de proba amica:

ὄντως ἑταίρας· αἱ μὲν ἄλλαι τοὔνομα
βλάπτουσι τοῖς τρόποισιν ὄντως ὂν καλόν.

Similia quaedam adscribere placet: Orest. 454 ὄνομα γάρ, ἔργον δ' οὐκ ἔχουσιν οἱ φίλοι, Hippol. 501 sq. κρεῖσσον δὲ τοὖργον — ἢ τοὔνομ', Iphig. Aul. 128 ὄνομ' ἀντ' ἔργου παρέχων, Med. 125 sq. τῶν γὰρ μετρίων πρῶτα μὲν εἰπεῖν τοὔνομα νικᾷ, χρῆσθαι δὲ (sic! non τε) μακρῷ λῷστα βροτοῖσιν. Hel. 601 θαῦμ' ἔστ' ἔλασσον τοὔνομ' ἢ τὸ πρᾶγμ' ἔχον.

Magis etiam dubitatum est de v. 96—103, qui in libris sic leguntur:

τί δρῶμεν; ἀμφίβληστρα γὰρ τοίχων ὁρᾷς
ὑψηλά· πότερα δωμάτων προσαμβάσεις
ἐκβησόμεσθα; πῶς ἄρ' οὖν μάθοιμεν ἄν;
ἢ χαλκότευκτα κλῇθρα λύσαντες μοχλοῖς
ὧν οὐδὲν ἴσμεν; ἢν δ' ἀνοίγοντες πύλας
ληφθῶμεν εἰσβάσεις τε μηχανώμενοι,
θανούμεθ'. ἀλλὰ πρὶν θανεῖν, νεὼς ἔπι
φεύγωμεν, ᾗπερ δεῦρ' ἐναυστολήσαμεν.

In his v. 98 ἄρ' tantum in *C* legitur, pro quo *B* ἂν habet sed secunda manu additum, ut defectum fuisse in archetypo probabiliter indicaverit Kirchhoffius: tum utrum μάθοιμεν, quod habet Aldus, an λάθοιμεν, quod conjecit Reiskius, in libris legatur, non satis certo traditur. Sed praeterea in his quae insint difficultates, neminem latet, quas quibus machinis tollere adhuc conati sint interpretes, exponere longum est. Praestat igitur quae recte jam ab iis administrata sunt breviter comprehendere, ut ad cetera expedienda viam nobis muniamus. Agmen ducit ut toties ita hic quoque Hermannus, qui recte et ἀμφίβληστρα τοίχων ipsius templi parietes esse contra Haudium septum sive περίβολον intelligentem demonstravit et δωμάτων προσαμβάσεις

non esse «occasiones ubi *ἀμβατόν ἐστι δῶμα*», quae Seidleri fuit sententia, sed ipsos, quibus ad templi portas oscenditur, gradus perspexit, et cum Handio illa *κλῇθρα λύσαντες μοχλοῖς* de aperienda remotis repagulis non de effringenda admotis vectibus porta dicta esse vidit. Sed in sequentibus verum nec ipse assecutus est nec quisquam eorum, qui pessima corruptela v. 100 *ὧν οὐδὲν ἴσμεν* decepti v. 98 *πῶς ἂν οὖν μάθοιμεν ἄν* retinuerunt. Quae duo membra cum cohaerere viderentur, et Seidlerus olim et Hartungus nuper de transponendis versibus cogitaverunt, ille

— πότερα δωμάτων πρὸς ἀμβάσεις,
ἢ χαλκότευκτα κλῇθρα λύσαντες μοχλοῖς, 99
ἐκβησόμεσθα; πῶς ἂν οὖν μάθοιμεν ἄν, 98
ὧν οὐδὲν ἴσμεν· —

conjiciendo, hic:

— πῶς γὰρ οὖν μάθοιμεν ἂν 98
ὧν οὐδὲν ἴσμεν; ἢν δ' ἀνοίγοντες πύλας 100
ἢ χαλκότευκτα κλῇθρα λύσαντες μοχλοῖς 99
ληφθῶμεν εἰσβάσεις τε μηχανώμενοι,
θανούμεθ'· —

scribendo; Hermannus autem servato versuum ordine tantum ἢ disjunctivum v. 99 in ἦ interrogativum mutavit, importune et inutiliter interjecto ipso hoc interrogativo membro, cum per se pateat, si quis recta via gradibus egressus ad templi fores pervenerit, ut introspicere possit, has ipsas fores ei aperiendas esse. Itaque suo quodam jure longius grassatus Dindorfius incommodum versum prorsus ejecit. Egregie vero Badhamus et quid vitiosum sit et quale esse debeat, quod in ejus locum substituatur, perspexit scribendo *ὧδ' οὐδὸν ἔσιμεν* pro *ὧν οὐδὲν ἴσμεν*. Quod qui arripuit Kvičala simul etiam singulas, quas modo attuli, superiorum opiniones ita refutavit p. 12 sqq., ut non opus sit verbum addere. Ipse tamen cum receptu Badhamiano invento totum locum hoc modo constituit:

— πότερα δωμάτων προσαμβάσεις
ἐκβησόμεσθ', ὅπως ἂν οὖν μάθοιμεν ἄν,
εἰ χαλκότευκτα κλῇθρα λύσαντες μοχλοῖς
ὧδ' οὐδὸν ἔσιμεν; —

magnopere vereor, ne illato soloecismo simul languidissimam sententiam intulerit, quam callide obscuravit non tamen prorsus velavit vertendo:

«*Sollen wir die Stufen hinansteigen, um so (οὖν) darüber Gewissheit zu erlangen, ob wir das eherne Verschloss werden öffnen und die Schwelle betreten können?*» Sed perbene idem et ultimum membrum ἀλλὰ — ἐνανστολήσαμεν interrogando efferendum ab Oreste non fugam suadente sed deliberante intellexit et ad totum locum recte capiendum adduxit Sophoclis Aj. 460 sqq. πότερα πρὸς οἴκους — πέλαγος Αἰγαῖον περῶ; καὶ ποῖον ὄμμα πατρὶ δηλώσω —; πῶς με τλήσεταί ποτ' εἰσιδεῖν γυμνὸν φανέντα —; οὐκ ἔστι τοὔργον τλητόν. ἀλλὰ δῆτ' ἰὼν πρὸς ἔρυμα Τρώων — λοίσθιον θάνω.

Ipse tamen Badhamus rem tantum non ipsa verba assecutus est, in quibus nec forma epica, pro qua ὀδόν exspectes, nec locutio etiam ab Homericis illis ὑπέρβη — οὐδόν, ὑπὲρ οὐδὸν ἐβήσετο, ἐπ' οὐδὸν ἰών satis diversa tragicorum usui respondet. Suo jure igitur Nauckius, qui in antecedentibus etiam recte λάθοιμεν praetulit sed tum vulgato ἢ χαλκότευκτα etc. contentus fuit, Badhamiano invento aliud ejusdem sententiae substituit θύραθεν ἔσιμεν, quod commendatum ex parte Electrae verbis in cognomine fabula v. 75 sq. εἰσιόντι δ' ἐργάτῃ θύραθεν ἡδὺ τἄνδον εὑρίσκειν καλῶς si recipimus, totum locum sic scribendum esse:

— πῶς ἄρ' οὖν λάθοιμεν ἄν,
εἰ χαλκότευκτα κλῇθρα λύσαντες μοχλοῖς
θύραθεν ἔσιμεν;

ex sequentibus

— ἢν δ' ἀνοίγοντες πύλας
ληφθῶμεν εἰσβάσεις τε μηχανώμενοι,
θανούμεθ'.

ita apparere videtur, ut de sententiae quidem argumento et nexu dubitari non possit. Idem vero cum etiam aliter exprimi possit, ut ἔσωθεν sive εἰς τἄδυτ' ἔσιμεν scripto, ipsa verba conjectura extra dubitationem posita restitui nequeunt. Et quidni Euripides scripserit:

— πῶς ἄρ' οὖν λάθοιμεν ἄν,
ἢν χαλκότευκτα κλῇθρα λύσαντες μοχλοῖς
ὧδ' εἰσίωμεν;

Ego vero hoc ipsum propter repetitam sequente membro conjunctionem praetulerim.

V. 113 sq. *ὅρα δέ γ' εἴσω τριγλύφων ὅποι κενόν*
δέμας καθεῖναι.

Etiam de his versibos multum disputatum est. Ac primum quidem illud *εἴσω* modo cum *ὅρα* junxerunt, id ut iotrospicieudi haberet notionem, quod omnium ineptissimum est, modo cum *τριγλύφων*, ut idem esset atque *μεταξύ*, quod jure improbavit Kvíčala p. 19, modo cum *δέμας καθεῖναι*, quod unice verum primns viudicavit Hermannos. Idem vero male *τριγλύφων* cum *καθεῖναι* constructum putavit, quod eo magis mireris, qoooiam Winckelmannum aliosque secutos illud *κενόν* recte iotellexit de intervallis ioter triglyphos interjectis, quae aot metopis praefixis claudebantur aot aperta relinquebantur, qualia praeter hunc locom Euripides etiam in Oreste v. 1371 sq. innuit, ubi Phryx illo effogisse se praedicat

κεδρωτὰ παστάδων ὑπὲρ τέρεμνα
Δωρικάς τε τριγλύφους.

Ita postquam locus recte explicatus erat, graviter profecto ii erraverunt, qui Blomfieldi conjecturam *γεῖσα* pro *γ' εἴσω* aot probaveruot aut adeo, ot Dindorfius atque Nauckius, textni intulerunt scilicet Dorici templi architectura prorsus neglecta. *Γεῖσον* enim, quam coronam Latini vocaverunt, perpetuo tractu snpra capitulum et triglyphis et intervallis aut metopis impositum qoa de causa Orestis oculis speculandum coomendetur, nec Davos nec Oedipus extricare poterit. Sed speculandi ootionem atque commendationeio particolis *δέ γε* inepte elatam — quas certe Kvíčala removit scribeodo *ὅρα δ' ἐκεῖσε* — omnino ab hac sermonis parte alienam esse, qua de eo, quod postea noctu faciendum sit, agi necesse sit, recte intellexit Hartungus, dommodo ne ad apographi Parisioi *E* sive errorem sive conjecturam *ὧρα δέ γ' εἴσω* confugisset jam ab Hermanno explosam. Desiderari tom potius *ὥρα δὲ τότε* probe monuit Rauchensteinius p. V, qui cum proxime verom attigerit scribendo *ἔσται δέ γ' εἴσω* et *ὅπου*, eum jam mecum de perficienda loci emendatione consensurum spero. Vide enim: *ὅρα* vel *ὥρα* nihil aliud est nisi infelix litterarum *ρα* supplementum, quae in mutilato archetypo remanserunt ex *ῥᾷστον*, quod scriptum fuisse ab Euripide totius loci tenor ita demonstrat, ut probaodi gratia eum adscripsisse satis babeam:

ὅταν δὲ νυκτὸς ὄμμα λυγαίας μόλῃ,
τολμητέον νῷ ξεστὸν ἐκ ναοῦ λαβεῖν
ἄγαλμα πάσας προσφέροντε μηχανάς·

ῥᾷστον δέ γ' εἴσω, τριγλύφων ὅπου κενόν,
δέμας καθεῖναι.

Νῷ v. 111 cum Dindorfio pro *τὸ* vel *τοι* scripsi, *ὅπου* v. 113 jam Elmslejus emendavit, quod ne retento quidem *ὅρα* ullis argutiis apte defendi potest.

Iphigeniam in cantu funebri, non in sermone ab adveniente nuntio interruptam haud satis apte v. 240

τί δ' ἔστι τοῦ παρόντος ἐκπλῆσσον λόγου;

interrogare solus Klotzius sensit, qui *λόγον* non solum sermonem, verum etiam cogitationem ac ratiocinationem significare et hic et in Orest. 549 monet. Sed hic ipse locus, quo adolescens orationi praefatur contra Tyndarei accusationem habendae

ἀπελθέτω δὲ τοῖς λόγοισιν ἐκποδὼν
τὸ γῆρας ἡμῖν τὸ σόν, ὅ μ' ἐκπλήττει λόγου,

optime demonstrat Iphigeniae hic quidem *λόγον* non fuisse commemorandum. Ne te morer: interrogabat illa olim

τί δ' ἔστι τοῦ παρόντος ἐκπλῆσσον γόου;

V. 322 sq. *μόλις δέ νιν τόλμῃ μὲν οὐ χειρούμεθα,*
κύκλῳ δὲ περιβαλόντες ἐξεκλέψαμεν
πέτροισι χειρῶν φάσγαν', εἰς δὲ γῆν γόνυ
καμάτῳ καθεῖσαν.

Laudandus est Bothius, quod corruptum locum non neglexit, quemadmodum plurimi. «Ineptum» inquit «*ἐξεκλέψαμεν*, neque locus est furto, ubi vis affertur. Quare ponendum censeo *ἐξεκόψαμεν*.» Id et probavit Dindorfius et recepit Hartungus et praestat sane Hermanniano *ἐξελέψαμεν*, quod ex Hesychiana glossa petitum Homerico φ 455 *ἀπολεψέμεν οὔατα χαλκῷ* frustra tueare. Modo omnino de vi sermo hic esse possit, quam non allatam esse antecedentia *τόλμῃ μὲν οὐ χειρούμεθα* aperte clamant, quibus apprime oppositum esse *ἐξεκλέψαμεν* nemo non videt. Sed ei furto illud *πέτροισι* quam non conveniat, ex Schoenii optime nota intelligitur, qui solus omnium has prodigiosas expedire conatus est insidias hoc modo: «*Wir bezwangen sie nicht durch kühnes und offenes Angreifen, sondern durch die List, dass wir sie erst dicht umringten und dann ihnen mit Steinwürfen die Schwerter aus den Händen*

entrissen.» Sed uolumus amplius in his titubare tenebris, quas subito disjiciemus scribendo pro πέτροισι, quod ex v. 310, 313, 318 sq., 326 sq. irrepsit, πέπλοισι: adolescentibus vestium undique conjectarum molo circumvelatis atque impeditis gladios subtraxerunt, dum illi lassitudine exhausti in genua procumbunt. Vestium usus, ubi «arma ad tegendum corpus» deficiunt, ex descriptionibus et imaginibus veterum satis notus est. nec Euripides ejus immemor fuit, cum supra v. 312 sq. scripsit

πέπλων τε προὐκάλυπτεν εὐπήνους ὑφάς,
καραδοκῶν μὲν τἀπιόντα τραύματα,
φίλον δὲ θεραπείαισιν ἄνδρ' εὐεργετῶν.

Sed teli loco velamentis utendi magistra Euripideis pastoribus Clytaemnestra exstitit, ἣ πόσιν ἀπείρῳ περιβαλοῦσ' ὑφάσματι ἔκτεινεν, quemadmodum ipse poëta in Orest. 25 sq. scripsit.

V. 558. *Πατρὸς θανόντος τήνδε τιμωρούμενος.*
Ineptum esse hoc τήνδε recte jam dudum peritissimi quique editores viderunt, quibus qui oblocuti sunt Schoenius atque Klotzius pronomen antecedenti πατρὸς θανόντος oppositum esse, non viderunt tum tantum ita poni potuisse pronomen, si Orestes dicturus fuisset patre interfecto non aliam, sed hanc prae ceteris a se punitam esse. Quid vero scripserit Euripides, quaeritur. Quod Elmslejus conjecit αἷμα τιμωρούμενος per se probum est: vid. supra 78 πατρὸς αἷμ' ἐτισάμην, Alc. 733 σ' ἀδελφῆς αἷμα τιμωρήσεται, Oen. fragm. 563 Nauck. πατρὸς αἷμ' ἐτιμωρησάμην. Aliquid tamen dubitationis movet praemissum h. l. participium θανόντος, cui additum αἷμα praesertim post patris caedem diserte memoratam aliquid languidi habere videtur, cum potius desideremus talionis jus a pio matricida efferri. Id ipsum vero fecit et hic respondendo

πατρὸς θανόντος σφ' ἀντιτιμωρούμενος

et in Electra v. 849 sq. narrans

φονέα δὲ πατρὸς ἀντετιμωρησάμην
τλήμων Ὀρέστης,

nec aliter Helenae atque Menelai adventum optavit Iphigenia supra v. 357 ἵν' αὐτοὺς ἀντετιμωρησάμην. Verbum invenerat jam Blomfieldius, sed addendum erat pronomen, cujus glossa τήνδε genuinam scripturam expulit.

V. 576 vulgo editur:

φεῦ φεῦ· τί δ' ἡμεῖς οἵ τ' ἐμοὶ γεννήτορες;

sed versari nos in loco lacunoso ex *B* apparet, in quo *τ' ἐμοὶ* manu secunda additur, quod, si quidem legitur in *C*, conjectura illatum esse recte suspicatus est Kirchhoffius, dummodo ne eam veram putasset, qua admissa ineptum illud *ἡμεῖς* retinetur, cum non de se sed de suis parentibus sollicitum esse Chorum et per se patet et sequens versus ostendat:

ἆρ' εἰσίν; ἆρ' οὐκ εἰσί; τίς φράσειεν ἄν;

Non sine causa ipsum adscripsi: ante eum dici non potuisse, quod Nauckio placuit *τί δ' ἡμῶν εἰσιν οἱ γεννήτορες*, jam ipse vir egregius non negabit. Euripidem vero scripsisse *τί δ' ἡμῖν οἱ φίλοι γεννήτορες* dudum perspexeram, cum non sine gaudio Rauchensteinium meum conjiciendo *τί δ' ἡμῶν φίλτατοι γεννήτορες* paene mecum consentientem inveni.

Qui subtilibus argutisque nugis delectatur, interpretes adeat ad v. 633

ξανθῷ τ' ἐλαίῳ σῶμα σὸν κατασβέσω

miro acumine demonstrantes, quomodo oleo infuso conflagrans corpus exstingui recte dicatur. Ea commenta qui suo jure ridet Hartungus non magis tamen feliciter sibi persuadet non igni sed calentibus cineribus exstinguendis infusum esse oleum, cui rei tantum vinum adhibitum esse constat. Accedit, quod *σῶμα σόν* nullo pacto de corpore in cineres soluto dici potuit. Omnino erraverunt interpretes, quod hic de justo sive rogo sive sepulcro cogitaverunt immemores eorum, quae modo v. 625 quaerenti Oresti

τάφος δὲ ποῖος δέξεταί μ', ὅταν θάνω;

respondit Iphigenia

πῦρ ἱερὸν ἔνδον χάσμα τ' εὐρωπὸν πέτρας,

quibus verbis ab Euripide morem respectum esse apud Carthaginienses receptum Diodorus alios haud dubie secutus testatur loco certatim ab omnibus adscripto XX, 14: *ἦν δὲ παρ' αὐτοῖς ἀνδριὰς Κρόνου χαλκοῦς ἐκτετακὼς τὰς χεῖρας ὑπτίας ἐγκεκλιμένας ἐπὶ τὴν γῆν, ὥστε τὸν ἐπιτεθέντα τῶν παίδων ἀποκυλίεσθαι καὶ πίπτειν εἴς τι χάσμα πλῆρες πυρός· εἰκὸς δὲ καὶ τὸν Εὐριπίδην ἐντεῦθεν εἰληφέναι τὰ μυθολογούμενα παρ' αὐτῷ περὶ τὴν ἐν Ταύροις θυσίαν, ἐν οἷς εἰσάγει τὴν Ἰφιγένειαν ὑπὸ Ὀρέστου διερωτωμένην «τάφος* etc. De hac igitur voragine sacro igne completa, in quam mactatum corpus praecipitabatur comburendum, et *τάφον*

625 atque 632 et πυρὰν 635 dictum esse patet, in ea autem voragine combusti corporis ceterarumque rerum commixtos cineres relictos esse consentaneum est. Orestis igitur corpori, antequam in profundum dejiceretur, se instillaturam esse oleum, scilicet quo citius combureretur, promittentem fecerat Iphigeniam poëta verbo καταψεκῶ a rore — cfr. Aesch. Agam. 547 δρόσοι καταψάκαζον — apte ad oleum translato, quod ex angusto lecythii collo guttatim destillat. Locutionem aliquid habere Euripideo mori congruum concludas ex Xenophontis Symp. II, 26, ubi Socrates minuta pocula commendat: ἢν δὲ ἡμῖν οἱ παῖδες μικραῖς κύλιξι πυκνὰ ἐπιψεκάζωσιν — ἵνα καὶ ἐγὼ ἐν Γοργιείοις ῥήμασιν εἴπω — etc. Constructionem sane paullo insolentiorem, pro qua aliquis

ξανθόν τ' ἔλαιον σώματος καταψεκῶ

praetulerit, in rariore verbo admisisse videtur exemplum usitatioris κατακλύζειν secutus. Alia commenta ut Musgravii καταστελῶ Schoenii κατασκεδῶ Rauchensteinii καταπλάσω cur ferri nequeant, neminem fugit.

Sicco pede plerique interpretum transierunt haec v. 818 sq.

ΟΡΕΣΤΗΣ. καὶ λουτρ' ἐς Αὖλιν μητρὸς ἀνεδέξω πάρα;

ΙΦΙΓΕΝΕΙΑ. οἶδ'· οὐ γάρ ὁ γάμος ἐσθλὸς ὤν μ' ἀφείλετο.

Quorum ultima plerique cum Matthiaeo sic explicaverunt: «nuptiae enim bonae non effecerunt, ut lavacris a matre ministrandis carerem.» Quae sententia tum tantum staret, si sponsam bonas quidem nuptias inituram lavacris maternis carere, ad malas vero nuptias ea a matre accipere moris fuisset. Contra ante nuptias quascunque filiabus a matribus suis lavacra parata esse quis nescit? Non hoc igitur, quod ut omnibus ita etiam Iphigeniae accidit, ut peculiare signum commemorandum erat, sed potius hoc, quod Aulidem ad nuptias profectura a matre domi remanente aquas sponsales secum asportandas accepit. Aliam interpretationem excogitavit is, qui in cod. Flor. 2 teste Matthiaeo tom V. p. 596 adscripsit ἀφείλετο τοῦτο τὸ μὴ εἰδέναι, quod amplexus Klotzius inauditam locutionem excusavit, non firmavit. Ei tamen insistens Nanckius cum ὁ χρόνος μακρὸς ὤν exspectare se dicit, hoc certe perspexit ad debilitandam memoriam nihil facere nuptias sive probas sive nobiles. Kirchhoffius quid sibi velit conjiciendo ἐσθλὸς ὤν μ' ἐπωφέλει, dispicere non potui. Unus Seidlerus, quid dici debuerit, vidit, qui tamen interrogationis tantum signum in fine versus addidit hac sententia: «nonne

enim nuptiae illae, quae satis felices erant, illi me abstulerant?» Verum ita satis obscure locuta esset virgo, quae potius rem brevius a fratre indicatam, ut in ejusmodi interrogandi atque respondendi vicissitudinibus fieri solet, pluribus supplere debebat hoc modo:

οὐδ'· εὖτ' ἄρ' ὁ γάμος ἐσθλὸς ὤν μ' ἀφείλετο.

Plura sunt, quae offendant in his, quibus Orestes suam sortem sorori explicare pergit v. 940 sqq.

ἐπεὶ τὰ μητρὸς ταῦθ' ἃ σιγῶμεν κακὰ
εἰς χεῖρας ἦλθε, μεταδρομαῖς Ἐρινύων
ἠλαυνόμεσθα φυγάδες, ἔνθεν μοι πόδα
εἰς τὰς Ἀθήνας δή γ' ἔπεμψε Λοξίας
δίκην παρασχεῖν ταῖς ἀνωνύμοις θεαῖς.

De his primus omnium bene meritus est Elmslejus, qui cum μου pro μοι ex tragicorum usu reponendum esse monuit, certe quam ineptus esset dativus sensit, quem a Schoenio et Klotzio defensum jure mireris, postquam etiam Hermannus diserte eum explosit. Is ipse vero nec ἔνθεν, quod Elmslejus ad templum Delphicum ne indicatum quidem in antecedentibus referebat, ferri ullo modo posse demonstravit itaque ἔνθ' ἐμὸν πόδα emendavit, quod recepit Nauckius, respuit Schoenius, qui pejus etiam causalem inesse particulae sensum putavit. Nec ille tamen emendationem perfecit: profecto enim post «vagi erroris notionem», quae non solum «certi loci» sed etiam certi temporis notatione caret, non apte addi videtur hoc membrum: «tum me Athenas misit Apollo.» Sensit hoc sed non sanavit Kirchhoffius addendo δ' post μεταδρομαῖς. Imo vago errori finem factum esse dei oraculo edicendum erat, quod fecit poëta scribens ἕστ' ἐμὸν πόδα.

Nec sequentem versum restituerunt critici. Ex quibus cum primum Scaliger pro δή γ' conjecisset δῆτ', utrumque recte rejecit Elmslejus, Hermannus vero quamquam dubitanter defendere sustinuit δή γ' scilicet sensu Germanici «gar endlich» cum ἔνθα conjungendum. Fieri hoc posse suo jure negavit Hartungus, qui Reiskiano εἰς τὰν (?) Ἀθηνᾶς πόλιν usus ipse εἰς τὴν Ἀθηνᾶς γῆν scripsit. Hoc quidem ex usu tragicorum scribendum fuisse Ἀθάνας satis constat. Sed displicet hic quidem in simplici narratione tota locutio, quamvis nec ignorem Med. 1381 sq. γῇ δὲ τῇδε Σισύφου σεμνὴν ἑορτὴν καὶ τέλη προσάψομεν et infra v. 1441 ipsa Minerva Atticam ἐμὴν χθόνα

appellet. Inde, hoc modo si emendandus locus videretur, ex v. 978 εἰς τὴν Ἀθηνῶν γῆν praeferrem. Nec magis placet Elmslejanum ἐξέπεμψε, quod nec pro simplici ἔπεμψε umquam dictum est — nam in Elect. 1283 Ζεὺς — εἴδωλον Ἑλένης ἐξέπεμψ' ἐς Ἴλιον simulacrum ab ipsa Jovis sede exiisse significatur — nec hic ut in Soph. Oed. R. 789, ubi templum Delphicum diserte nominatur, ἔπεμψεν ἐκ τοῦ ναοῦ intelligi potest. Accedit aliud, quod ut alibi ita hic quoque in perpetuae narrationis initio ipsum diserte nominari oraculum desideramus. Quare non dubitandum, quin Euripides ut supra v. 77 ποῖ μ' αὖ τήνδ' ἐς ἄρκυν ἤγαγες χρήσας ita hic dicentem fecerit Orestem:

ἔστ' ἐμὸν πόδα
χρήσας Ἀθήνας εἰσέπεμψε Λοξίας,

qui idem 971 sqq. hoc modo narrationem suam concluserit

ὅσαι δ' Ἐρινύων οὐκ ἐπείσθησαν νόμῳ,
δρόμοις ἀνιδρύτοισιν ἠλάστρουν μ' ἀεί,
ἕως ἐς ἁγνὸν ἦλθον αὖ Φοίβου πέδον
καὶ πρόσθεν ἀδύτων ἐκταθείς, νῆστις βορᾶς,
ἐπώμοσ' αὐτοῦ βίον ἀπορρήξειν θανών,
εἰ μή με σώσει Φοῖβος, ὅς μ' ἀπώλεσεν.
ἐντεῦθεν αὐδὴν τρίποδος ἐκ χρυσοῦ λακὼν
Φοῖβός μ' ἔπεμψε δεῦρο, διοπετὲς λαβεῖν
ἄγαλμ' Ἀθηνῶν τ' ἐγκαθιδρῦσαι χθονί.

Praeterea cfr. infra v. 1440 ἀδελφῆς Ἄργος εἰσπέμψων δέμας.

Supra p. 5 l. 3 ante Londini adde una.